

Reactie VGS en VBSO op het voorstel van wet van Kamerlid De Hoop houdende verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot toevoeging van bepalingen ten behoeve van gelijke kansen in het onderwijs

Samenvatting

Recht op onderwijs

- Stimuleer onderwijsvragers en -aanbieders oog te hebben voor elkaars rol en belangen en samen een gemeenschap te vormen.
- Bevoegd gezag moet aanspreekpunt blijven voor overheid.

Kansengelijkheid bevorderen

- Positief effect acceptatieplicht wordt niet aangetoond en is ook niet aannemelijk.
- Eventuele baten (grotere keuzevrijheid voor sommige ouders) wegen niet op tegen de kosten (beperking onderwijsvrijheid voor duizenden anderen).
- Voor ouders en scholen in de VGS- en VBSO-achterban is een denominatief toelatingsbeleid een belangrijk middel om een herkenbare schoolidentiteit vorm te geven en te handhaven. Hun recht daarop is onder meer geborgd in het EVRM.
- Wat werkt wél? (Zie ook pag. 9)
 - Versterking van het onderwijskundig leiderschap;
 - Opwaardering en versterking van het leraarschap;
 - Wegwerken lerarentekort;
 - Stimuleer vorming brede scholengemeenschappen.

Sociale cohesie bevorderen

- Alle scholen verplicht openstellen voor iedereen, werkt niet.
- Wat werkt wel? (Zie ook pag. 12)
 - Scholen ruimte blijven geven een eenduidige waarden- en normengemeenschap te vormen met de thuissituatie van leerlingen; dit schept een veilig klimaat waarin kinderen kunnen werken aan een eigen identiteit. Vanuit die vertrouwde setting maken ze kennis met ander(sdenkend)en en bereiden ze zich voor op participatie in onze pluriforme samenleving;
 - Verdere optimalisering van het onderwijsaanbod;
 - Duidelijker communicatie over het toelatingsbeleid;
 - Vergroot de intrinsieke motivatie van besturen om zich maximaal in te spannen om voor ieder kind dat wordt aangemeld een plek op school te vinden of te (helpen) voorzien in een andere, passende oplossing.

Burgerschapsoopdracht opnemen in Grondwet

- De nieuwe burgerschapswet maakt dit overbodig.

Inleiding

'Een groot goed' noemt Kamerlid De Hoop de vrijheid van onderwijs in de Memorie van Toelichting (MvT) bij zijn wetsvoorstel. De leden van de VGS en de VBSO – ongeveer 200 christelijk-reformatorische scholen in het PO, VO, MBO en HBO – ervaren die vrijheid inderdaad als zodanig.

De VGS en de VBSO zijn het met De Hoop eens dat het bijzonder onderwijs van waarde is en dat het voor ouders en kinderen in de toekomst mogelijk moet blijven een school te kiezen die aansluit bij hun pedagogische en levensbeschouwelijke visie en voorkeur. Onderwijzen gebeurt immers altijd vanuit een bepaalde levensvisie. Daarom is het nodig in ons land ruimte te geven aan de verschillende visies, op verschillende scholen. Zo kunnen ouders van welke overtuiging ook hun kinderen ook langs die lijn zich laten ontwikkelen in een veilige setting. Totdat zij de leeftijd hebben, en een basis, om zelf keuzes te maken.

Met de initiatiefnemer ervaren wij verantwoordelijkheid voor goed onderwijs voor *alle* kinderen in ons land. Ongeacht hun achtergrond gunnen wij iedere leerling met hem 'een mooie toekomst.'

Namens onze leden hebben ondergetekende profielorganisatie daarom met meer dan gewone belangstelling kennis genomen van het voorstel om artikel 23 van de Grondwet gedeeltelijk te moderniseren. In beginsel juichen wij elk initiatief toe dat erin voorziet om de onderwijsvrijheid – die na ruim 173 jaar nog springlevend is – toekomstbestendig te houden. Vanuit deze positieve grondhouding hebben wij deze initiatiefwet van De Hoop becommentarieerd. Wij danken de initiatiefnemer dat hij anderen en ons daartoe via deze internetconsultatie in de gelegenheid stelt.

Vooraf wel deze kritische kanttekening: de initiatiefnemer lijkt in (de MvT bij) zijn wetsvoorstel geen rekening te houden met pas verschenen publicaties, zoals de [meest recente notitie](#) van de Onderwijsraad over de vrijheid van onderwijs en het rapport van [Oberon](#) over toelatingsbeleid en toegankelijkheid in het funderend onderwijs. Inzichten daaruit lijken niet te zijn verwerkt in het initiatiefwetsvoorstel. Wij vragen hem dat alsnog te doen.

Vrijheid van onderwijs

De vrijheid van onderwijs – zoals vastgelegd in artikel 23 van de Grondwet – kan volgens de initiatiefnemer 'worden misbruikt om 1) scholen te stichten die niet optimaal aan de toekomst van kinderen werken en 2) door kinderen te weigeren die op een bepaalde school onderwijs zouden willen genieten.'

In reactie daarop wil De Hoop aan de uitgangspunten van artikel 23 opdrachten voor de wetgever toevoegen:

- a) Een recht op onderwijs;
- b) Een acceptatieplicht;
- c) Gelijke kansen, volledige ontplooiing;
- d) Een burgerschapsopdracht.

In de MvT stelt de initiatiefnemer enerzijds dat hij geen wijzigingen wil aanbrengen in de bestaande uitgangspunten van artikel 23, maar aan de onderwijsvrijheid stelt hij wel nieuwe beperkingen 'met het oog op de kwaliteit (...) [en het] bevorderen van kansengelijkheid.'

Onzes inziens is dat onvereenigbaar: óf je handhaaft de uitgangspunten, óf je beperkt de vrijheid. Een combinatie van die twee achten wij niet goed mogelijk.

Sowieso vinden wij het innerlijk tegenstrijdig om een vrijheidsrecht toekomstbestendig te maken door hem te begrenzen en een dwangmaatregel (de acceptatieplicht) in te voeren.

In het navolgende gaan we achtereenvolgens in op de vier nieuwe opdrachten aan de wetgever.

Ad a) Een recht op onderwijs

Een nieuw lid 1 verankert het recht op onderwijs voor ieder kind. Het onderwijs dient naar de mening van De Hoop 'te draaien om de kinderen en niet om de onderwijsaanbieders.' De belangen van de onderwijsvragers worden daarom centraler gesteld. De vastlegging van het recht op onderwijs in de Grondwet 'verkleint de kans op ongefundeerde inbreuken maximaal', aldus de initiatiefnemer.

Onderwijs zien wij niet allereerst als een recht, maar als een zegen. Een gift van God om onszelf te kunnen ontwikkelen en als schepsel tot bloei te komen. Voor die mogelijkheid zijn we Hem dankbaar – en die mogelijkheid gunnen we ieder kind, ongeacht zijn of haar achtergrond.

Onderwijsinstellingen beschouwen wij als een gemeenschap, waarbinnen diverse groepen met elk hun eigen wensen en belangen met elkaar samenwerken. Een goede relatie tussen onderwijsaanbieders en -vragers is cruciaal. Aan de betrokkenheid van en draagvlak onder ouders voor de school hechten wij dus – juist ook met het oog op de legitimatie van bijzonder onderwijs – veel waarde¹. Daar komt nog eens bij dat samenwerking tussen ouders en school voorwaardelijk is voor een veilig schoolklimaat.

Daarom moeten we zoeken naar een goede balans tussen ouders en bevoegd gezag. Samenwerking richting een gedeeld doel staat daarin voorop; we willen dus nadrukkelijk waken voor een discours of situatie waarin onderwijsaanbieders tegenover onderwijsvragers komen te staan.

Onderwijsaanbieders moeten vanzelfsprekend rekening houden met de rechten en/of belangen van onderwijsvragers: zonder leerlingen en hun ouders kan er van een school immers überhaupt geen sprake zijn. Anderzijds geldt voor onderwijsvragers dat ze zichzelf moeten afvragen: wat heb ik aan de schoolgemeenschap te bieden? Welke bijdrage kan ik leveren aan het schoolgebeuren, aan de duurzame verwezenlijking van de grondslag, visie en missie van de school?

Vanuit dit perspectief van gemeenschappelijkheid en wederkerigheid bij het vormgeven van onderwijs, bezien wij het recht op onderwijs. Daarbij willen we de volgende opmerkingen maken: Het spreekt voor zich dat de kinderen ook bij de overheid in beeld zijn als de 'uiteindelijk belanghebbenden' van het onderwijs. Tegelijk moet de overheid iemand kunnen aanspreken op de uitvoering van overheidsbeleid (bijv. tijdens een inspectiebezoek). Het bevoegd gezag van de school is vanouds dat aanspreekpunt.

Dat schoolbesturen het primaire aanspreekpunt zijn van de overheid – ook in (grond)wetgeving – is niet voor niets. De overheid is immers niet direct verantwoordelijk voor het onderwijs omdat de staat geen school is. De school is rechtstreeks verantwoordelijk voor het goede onderwijs aan de kinderen, omdat deze instelling ook precies daarvoor is ingericht: de werkwijze, regels, vakkennis, beroeps-waarden en –normen zijn binnen de onderwijsinstelling allemaal pedagogisch/onderwijskundig van aard en gericht op het onderwijs aan de kinderen.

Juist in het belang van de kinderen moet de overheid zich daarom beperken tot het aanspreken van de onderwijsinstelling, met respect voor diens expertise en identiteit. Het rechtstreeks centraal stellen van kinderen in de onderwijswetgeving heeft het risico van kortsluiting of mismatch. De onderwijsinstelling is de onmisbare intermediair in dit onderdeel van de rechtsstaat. De scholen hebben zelf een rechtstreekse verantwoording richting ouders en kinderen. De overheid benoemt de randvoorwaarden en faciliteert.

¹ Zie op dit punt ook de [oratie](#) van prof. dr. Renée van Schoonhoven, waarin zij ingaat op het tweede artikel van het eerste protocol van het EVRM waarin de positie van ouders in het recht op onderwijs naar levensovertuiging of religie wordt verankerd.

Vanzelfsprekend moet het schoolbestuur – om zijn verantwoordelijkheid jegens de overheid waar te kunnen maken – ook beleidsruimte en beslissingsbevoegdheid hebben. We markeren dit punt hier omdat de autonomie van besturen onder druk staat² en de beeldvorming rond besturen niet altijd positief is. Incidenten daargelaten, is dat onzes inziens niet terecht. Daarom willen wij onze grote waardering uitspreken voor de inzet van bestuurders t.b.v. de leerlingen op hun scholen.

Ad b) Een acceptatieplicht

Bij het recht op onderwijs hoort volgens de initiatiefnemer een acceptatieplicht. ‘Een recht op onderwijs verliest immers waarde als scholen kinderen kunnen weigeren op levensbeschouwelijke gronden. Toch is dat nu zo.’

De Hoop wil ook voorkomen dat bijzondere scholen kinderen weigeren of selecteren op basis van oneigenlijke gronden, als extra zorg.

Verder acht hij het problematisch dat leerlingen met uiteenlopende achtergronden (etnisch, sociaaleconomisch, religieus/levensbeschouwelijk) elkaar minder vaak op school en in de klas tegenkomen. Dit drukt de sociale kwaliteit van het onderwijs.

Segregatie

De Onderwijsraad beschrijft in haar [rapport](#) ‘Doorgesloten differentiatie in het onderwijsstelsel. Stand van educatief Nederland 2019’ (pag. 146-147): ‘Ouders, leerlingen en studenten hebben vaak een voorkeur voor scholen waar de leerlingen of studenten een vergelijkbare achtergrond hebben. In het funderend onderwijs gaat het daarbij vooral om segmentering naar opleidingsniveau van ouders. (...) Ook naar inkomen en etnische achtergrond vindt segmentering plaats. Zowel in het primair als het voortgezet onderwijs neemt de segmentering naar opleidingsniveau en inkomen in grote delen van het land toe. Er zijn echter wel grote verschillen tussen gemeenten en scholen. Etnische segmentering neemt af, hoewel leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond nog altijd vaak naar een school met andere leerlingen met een migratieachtergrond gaan. Verschillen in de samenstelling van de leerlingenpopulatie vertalen zich ook in verschillen in schoolprestaties, zoals eindexamencijfers.’

De Hoop geeft zelf al aan dat de ‘precieze invloed van artikel 23 op kansengelijkheid moeilijk te duiden is’. Toch zoekt hij precies dáár naar oplossingen voor het segregatievraagstuk. Wij dagen hem uit aannemelijk te maken dat dit kansrijk is.

- Op woonsegregatie heeft onderwijsbeleid weinig tot geen invloed³.
- De Onderwijsinspectie ([Staat van het Onderwijs 2018](#)) stelt dat ‘algemeen bijzondere scholen relatief veel bijdragen aan segregatie langs sociaaleconomische lijnen.’ In de [Staat van het Onderwijs 2019](#) wijst de inspectie naar bepaalde profiel- en conceptscholen. Dit zijn doorgaans scholen met een open toelatingsbeleid. Een in de Grondwet opgenomen acceptatieplicht maakt hier dus niet het verschil.
- ‘Klein-religieuze scholen’ (waarvan enkele tientallen een gesloten toelatingsbeleid hanteren) zouden volgens de Onderwijsinspectie een relatief grote rol spelen in het tot stand komen van etnische segregatie. De Onderwijsraad (zie citaat hierboven) signaleert echter dat etnische segmentering afneemt => het vermeende effect van een acceptatieplicht als middel tegen segregatie zal daardoor nog kleiner worden.
- Uit het grondige onderzoek door [Oberon](#) (2020) naar toelatingsbeleid blijkt evenmin dat denominatief toelatingsbeleid hoge drempels opwerpt en verantwoordelijk kan worden gehouden voor vele afwijzingen.

² Zie bijv. het [proefschrift](#) van dr. M.F. Nolen, ‘De bestuurder in het onderwijs’.

³ Zie op dit punt: W. Boterman & I. de Wolf, ‘Woonsegregatie bepaalt in grote mate schoolsegregatie’, Economisch-Statistische Berichten 2018/103, afl. 4768, p. 536-539.

Wij hebben geen aanwijzingen dat de mogelijkheid tot het voeren van een denominatief, gesloten toelatingsbeleid ongewenste segregatie significant bevordert. VGS en VBSO vertegenwoordigen het segment van het onderwijsveld waar genoemd gesloten toelatingsbeleid meer voorkomt dan in enige andere richting van het onderwijs. Echter: onze scholen met een gesloten toelatingsbeleid vormen samen ongeveer 1% van het totaal aantal scholen in Nederland. Op die scholen komt het in de praktijk bovendien slechts sporadisch voor dat leerlingen worden geweigerd.

Alleen al daarom is niet denkbaar dat het daar gevoerde toelatingsbeleid tot de gesignaleerde problematiek en/of zelfs tot de toename daarvan leidt. Immers, p. 2 van de MvT vermeldt dat de kansongelijkheid de laatste decennia is toegenomen – dat kan niet samenhangen met het denominatief toelatingsbeleid. Bovendien staan onze scholen nauwelijks in de stedelijke omgeving waar de ongewenste segregatie vooral aan de orde is. Voorts laat het voorbeeld van de [Petrus Datheenschool](#) in Rotterdam zien dat dit denominatief toelatingsbeleid wel degelijk kan samengaan met het toelaten van bijv. kinderen met een migratieachtergrond.

Als oorzaak voor segregatie noemt de MvT ook dat scholen zich steeds sterker profileren. Wij vragen ons af hoe de invoering van een acceptatieplicht deze tendens zal ombuigen. Zo'n plicht verhindert slechts die vorm van profilering die gepaard gaat met het weigeren van leerlingen om denominatieve gronden.

Het zijn immers de ouders die voor een school kiezen. Problemen ontstaan er ten diepste dus pas als hun kinderen vervolgens als leerling door de betreffende school worden geweigerd. En daarvan is onzes inziens dus niet of nauwelijks sprake.

De Hoop wijst in de MvT ook op een ander knelpunt: de onderwijsvrijheid maakt het voor sociale groepen mogelijk elkaar op school op te zoeken. Een 'keerzijde' noemt hij dat. Zolang die groepen daar vrijwillig voor kiezen, staan wij daar juist positief tegenover. Opgroeien in een eenduidige pedagogische gemeenschap, tussen gelijkgestemden, kan namelijk bijdragen aan een veilig schoolklimaat voor kinderen. Bijv. op een reformatorische school, maar net zo goed op bijv. een Montessorischool. Pas als van vrijwilligheid geen sprake is, of als er geen keuzevrijheid is, zou wetgeving eventueel in beeld kunnen komen.

In de MvT (pag. 4) wordt ook het argument benoemd dat scholen voor bijzonder onderwijs hun denominatief toelatingsbeleid⁴ misbruiken als gelegenheidsargument om leerlingen die extra zorg nodig hebben te weigeren.

Vooropgesteld: als dat gebeurt, vinden wij dat volstrekt verwerpelijk. Dat dit in de praktijk voorkomt, wordt in de MvT (of elders) echter niet (cijfermatig) onderbouwd. Ook wij kennen hiervan geen voorbeelden – in elk geval niet in onze achterban.

De bij VGS en VBSO aangesloten scholen weigeren géén kinderen om sociaaleconomische redenen, of vanwege onderwijsachterstanden of iets dat daarmee in verband staat. Dat zou zich immers ook niet verdragen met de verantwoordelijkheid tegenover ouders die de identiteit van de school delen.

De zorgstructuur die binnen onze onderwijsrichting functioneert, is er daarentegen juist op gericht álle leerlingen een plaats te bieden. De [homepage](#) van het betreffende samenwerkingsverband in het primair onderwijs opent dan ook met: 'Elk kind zijn talent; elk kind zijn onderwijs'. En de [site](#) van het samenwerkingsverband t.b.v. het voortgezet onderwijs opent nadrukkelijk met: 'voor elke jongere een passende onderwijsplek'.

Onze organisaties hechten er aan om er op te wijzen dat ook dat de realiteit is, de praktijk in 'ons' onderwijsveld. Vanuit deze principes en vanuit deze opdracht wordt er gewerkt, onder de vigeur van het huidige artikel 23 van de Grondwet.

⁴ Bedoeld is de mogelijkheid om, met inachtneming van de Algemene wet gelijke behandeling, om denominatieve redenen leerlingen te weigeren.

Waar in het onderwijsveld onverhoopt tóch sprake is van het op oneigenlijke gronden weigeren van leerlingen – bijv. van kinderen met extra zorgbehoefte – is het van belang dit met specifiek beleid tegen te gaan. Op geen enkele wijze echter rechtvaardigt dit eventuele risico dat de mogelijkheid van een denominatief toelatingsbeleid om die reden totaal wordt afgeschaft.

Concluderend: Een acceptatieplicht zoals De Hoop die wil vastleggen in artikel 23 van de Grondwet helpt niet om de algemene toegankelijkheid substantieel te verbeteren en daardoor kansengelijkheid te bevorderen. Van het tegenovergestelde weet de initiatiefnemer ons in elk geval niet te overtuigen.

Tegelijk verandert zo'n plicht ook niets aan de keuzevrijheid van ouders om hun kind(eren) toch eigener beweging naar een school te sturen met minder gunstige uitstroombepalingen, maar die beter aansluit bij het milieu waarin zij hun kind(eren) willen laten opgroeien.

Zelfs gesteld dat de invoering van een acceptatieplicht de keuzevrijheid voor een (ws. beperkt) aantal ouders zou vergroten, dan beperkt zo'n plicht daarentegen de vrijheid van tienduizenden ouders en leerlingen die bewust kiezen voor een school met een gesloten toelatingsbeleid. Hun wordt die keuzemogelijkheid dan geheel ontnomen, terwijl er voor de ouders die op school 1 worden afgewezen, doorgaans meerdere alternatieven zijn. M.a.w.: de 'winst' van een acceptatieplicht weegt niet op tegen het 'verlies' dat die plicht veroorzaakt.

In het verkeer geldt de regel: bij twijfel niet inhalen.

In dit geval – waarin zelfs geen sprake is van twijfel – is de voorgestelde manoeuvre (de introductie van een acceptatieplicht) hoogst onverstandig.

Onze voorkeur gaat daarom uit naar veiligere en betere routes op weg naar meer kansengelijkheid en betere toegankelijkheid van ons onderwijsbestel.

Tot slot gaan we nog in op het argument dat scholen worden bekostigd met publiek geld en dat het dus redelijk zou zijn van elke school algemene toegankelijkheid te vragen. Die conclusie trekken wij niet. Ten eerste is het geld waarmee onderwijsinstellingen worden bekostigd gemeenschapsgeld: iedereen betaalt mee aan ons stelsel – ook de ouders die hun kinderen inschrijven op een school met een gesloten toelatingsbeleid. Meer principieel: overheidsbekostiging betekent voor ons dat elk kind ergens naar school moet kunnen gaan, niet dat elk kind naar iedere school moet kunnen gaan. Algemene toegankelijkheid van het onderwijsbestel dus, niet van elke onderwijsinstelling.

De waarde van denominatief toelatingsbeleid

Waarom is het voor veel van de VGS- en voor alle VBSO-scholen zo belangrijk om een toelatingsbeleid te kunnen voeren waarbij in beginsel die kinderen worden toegelaten waarvan de ouders de grondslag onderschrijven?

- 1) Deze schoolbesturen en ouders achten het van belang dat de school een gemeenschap vormt rond de gedeelde identiteit, vanuit de Bijbelse visie op opvoeding, mens en maatschappij. Daarvoor is namelijk de overtuigde steun van de ouders belangrijk. Een duidelijk commitment vooraf waarborgt de eenheid (qua geloofsovertuiging) tussen school en gezin. De ontwikkeling van het kind gedijt het beste bij een schoolomgeving die aansluit bij thuis, zoals ook uit onderzoeken blijkt.⁵ Ouders zijn op reformatorische scholen nauw betrokken, ook bij het vormgeven van de identiteit. Het maakt het mogelijk om het

⁵ Zie bijvoorbeeld G.D. Bertram-Troost, *Geloven in bijzonder onderwijs*, diss. 2006; I. MacMullen, *Faith in schools?*, Princeton NJ, 2007.

onderwijs nauw bij de thuisopvoeding qua geloofsonderricht, en qua waarden en normen te laten aansluiten. Zo kan de school een 'waardengemeenschap' zijn rond de Bijbelse waarden en normen, waarbinnen de kinderen worden gevormd vanuit een éénduidige levensvisie, zodat ze later zelf beargumenteerde keuzes kunnen maken. Dat helpt hen om in de maatschappij te staan, met een positieve bijdrage. Natuurlijk moeten en zullen kinderen in onze open samenleving ook veelvuldig met andersdenkenden in aanraking komen en ook school draagt daaraan bij. Maar school is wel de plaats waar, naast het gezin, de kinderen gevormd worden en dat werkt vooral vanuit een gedeelde identiteit.

- 2) De tweede hoofdreden voor het belang van denominatief toelatingsbeleid is gelegen in het ook op langere termijn kunnen vormgeven van de identiteit. Bij een grotere diversiteit onder ouders en leerlingen kan die identiteit immers gemakkelijk vervagen. Dit ook met het oog op de wettelijke medezeggenschapsinvloed die ouders hebben, zeker ook op aspecten als grondslagbeleid, benoemingsbeleid en bestuurdersbenoeming.
- 3) Het vasthouden en bevorderen van de eenheid qua waarden en normen, tussen 'thuis' en 'school', dient óók onze samenleving': scholen die fungeren als waardengemeenschap blijken vaak succesvoller te zijn in het voor de langere termijn vormen van leerlingen tot gemotiveerde en betrokken burgers. Juist als kinderen opgroeien in een veilige setting die qua religieuze of levensbeschouwelijke en opvoedkundige ideeën aansluit bij de thuissituatie, zullen ze zich ontwikkelen tot stabiele burgers die in staat zijn om te participeren in de samenleving en die er klaar voor zijn om ander(sdenkend)en te ontmoeten en met hen samen te werken (Charles Glenn⁶).

Pluriformiteit en maatschappelijke verantwoordelijkheid

Het hoort bij de pluriformiteit die het onderwijsstelsel weerspiegelt dat er ook ruimte is voor deze scholen, en voor de ouders voor wie dit identiteitsbeleid van belang is. Dit doet – gelet op het bovenstaande – ook geen afbreuk aan het nemen van de maatschappelijke verantwoordelijkheid door deze scholen.

In dit verband verwijzen we nogmaals naar artikel 2 van het eerste protocol EVRM waaruit volgt dat de staat het recht van ouders eerbiedigt om zich van het onderwijs te kunnen verzekeren dat overeenstemt met hun eigen godsdienstige en filosofische overtuigingen. Dat is een duidelijk contra-argument voor een acceptatieplicht. Die verhoudt zich niet met de uitleg van het recht op onderwijs conform het EVRM.

Tot slot: momenteel is al wettelijk geregeld dat een school met een denominatief toelatingsbeleid verplicht is om kinderen toe te laten als er in de nabijheid geen openbaar onderwijs is (zie Wpo art. 58). Dit artikel regelt bovendien dat deze leerlingen dan niet verplicht mogen worden mede deel te nemen aan het godsdienstonderwijs. Hiermee wordt dus al bewerkstelligd dat een denominatief toelatingsbeleid niet kan leiden tot beperking van de toegankelijkheid van goed onderwijs voor alle kinderen.

Ad c) Gelijke kansen

Wat de initiatiefnemer betreft, zou Nederland ernaar moeten streven met het publiek bekostigde onderwijs maximaal kansen te bieden aan alle kinderen.

⁶ Zie hierover bijvoorbeeld: Ch.L. Glenn, 'Structural Pluralism in Education: Can We Stop Fighting over Schools?', Johns Hopkins Institute for Education Policy 2017, <https://edpolicy.education.jhu.edu/structural-pluralism-in-education-can-we-stop-fighting-over-schools/>; Ch.L. Glenn, J. de Groof en C. Stillings Candal (red.), *Balancing Freedom, Autonomy and Accountability in Education* (Nijmegen 2012); H.E.S. Woldring, 'Bijzonder onderwijs en de sociale cohesie in de samenleving', in: Van der Ploeg e.a. (red.), *De vrijheid van onderwijs* (Utrecht 2000) p. 231-242.

Scholen dragen een grote verantwoordelijkheid om elk kind zoveel mogelijk een eerlijke kans te geven zijn of haar talenten te vinden en te benutten. De staat stelt kaders en schept de voorwaarden. Vanuit de samenleving werden en worden (naast de openbare) bijzondere scholen opgericht om het onderwijs naar godsdienstige en levensbeschouwelijke uitgangspunten in te richten. De staat maakt immers geen keuze voor wat betreft deze levensbeschouwelijke uitgangspunten. Dat is aan de scholen en de ouders.

Dit zijn de grondlijnen van artikel 23. In feite lag ook hier in 1917 mede het uitgangspunt van 'gelijke kansen' aan ten grondslag: gezinnen vanuit elke denominatie moesten gelijke kansen hebben op bekostigd onderwijs conform hun religie of levensbeschouwing. Zodat vanuit die vrijheid iedere richting zijn steentje kon bijdragen aan (de toekomst van) onze samenleving.

Als we kansengelijkheid grondwettelijk verankeren, zoals de initiatiefnemer wil, wordt hierdoor de rol van de overheid groter – en navenant die van schoolbesturen kleiner. Te verwachten valt dat de overheid nadere grenzen gaat stellen aan de beleidsvrijheid van besturen. Dit terwijl zij die vrijheid juist nodig hebben om kansengelijkheid te bevorderen op een manier die past bij hun school en situatie. Deze ontwikkeling achten wij onwenselijk.

Het positieve van de huidige onderwijsvrijheid is nu juist dat scholen hierbij maximaal gestimuleerd worden om ook zelf na te denken over hun cruciale rol en verantwoordelijkheid, en hoe zij vanuit hun filosofie denken dat kansengelijkheid bevorderd kan worden. Dit is van belang omdat, zoals ook prof. mr. P.J.J. Zoontjens benoemt, het bevorderen van kansengelijkheid in het onderwijs vooral staat of valt met het pedagogisch optreden van de leraar bij elk kind. Dat veronderstelt ruimte voor pedagogische professionaliteit.⁷

[De Onderwijsraad stelt](#) expliciet dat segregatie in het onderwijs maar beperkt te maken heeft met het bestaan van bijzondere en openbare scholen. Kijkend naar de VGS- en VBSO-scholen: die zijn over het algemeen heel gemêleerd wat betreft welvaartsniveau en ook wat betreft opleidingsniveau van de ouders – de twee meest genoemde factoren die tot ongewenste verschillen leiden. Selectie op basis van deze criteria vindt er niet plaats. Gelijke kansen krijgen aandacht door de kinderen vanuit christelijke uitgangspunten voor te houden wat er echt telt in het leven, hoezeer elk mens gelijkwaardig is voor God, hen te stimuleren vanuit hun eigen interesses en talenten een passend perspectief te zoeken, qua niveau aan te sluiten bij de mogelijkheden van het kind en door op het vo geen dichte schotten te hanteren tussen de schoolniveaus. De VO-scholen in de VGS-achterban zijn allemaal brede scholengemeenschappen waar op- en afstromen altijd mogelijk is wanneer het zinvol wordt geacht.

Ideaal van kansengelijkheid

Het ideaal van kansengelijkheid is op zichzelf nietszeggend en kan zelfs een ongewenst gelijkschakelend effect hebben. Immers, sommige kinderen ontwikkelen vooral kansen in de agrarische wereld, andere kinderen op cultureel of creatief terrein, andere kinderen in de onderwijswereld. Die verscheidenheid is juist belangrijk en nodig.

Bovendien blijkt het leven in de praktijk weerbarstig – en zeker niet maakbaar. We moeten onze kinderen thuis en op school bijbrengen dat er altijd verschillen zullen zijn én blijven, en hen moeten leren daarmee om te gaan en daar kracht uit te putten.

⁷ Paul Zoontjens, 'Kansengelijkheid en vrijheid van onderwijs', in: Chris Hermans (red.), *Vrijheid voor onderwijs*, Eindhoven 2021, p. 101-118, p. 112.

Dat laat onverlet dat wij het uitgangspunt van de initiatiefnemer ‘dat het niet mag uitmaken waar je vandaan komt voor wie je later wordt’ voluit delen. Voor God is ieder mens gelijk in die zin dat je afkomst niet bepalend is voor je levensloop. Alle mensen worden opgeroepen om Hem en de naaste te dienen. Zo willen onze scholen in navolging van Hem ook handelen. Die grondhouding van principiële gelijkwaardigheid willen we aanhouden bij de beslissingen over toelating, beoordeling, ondersteuning en verwijzingen voor de kinderen, maar ook bijbrengen bij de kinderen zelf.

Jegens alle kinderen – maar vooral zij uit kansarme gezinnen – hebben scholen de inspanningsverplichting om hen waar mogelijk verder helpen, zoveel als zij dat nodig hebben. Dat we hen een springplank bieden en springvaardigheden oefenen.

De vraag is dan natuurlijk: hóé? Op welke factoren kunnen en willen we invloed uitoefenen?

- We willen dat het welvaartsniveau van de ouders, hun opleidingsniveau en de eventuele migratie-herkomst van ouders zo min mogelijk van invloed laten zijn op de studie- en werkkansen van het kind.
- Kinderen met een kwetsbaarheid voor persoonlijke problematiek, voor verslavingen of criminaliteit willen we tegelijkertijd zoveel mogelijk beschermen (hoewel het onderwijs hierin maar een heel beperkte rol kan spelen).

Oplossingsrichtingen

Het is allereerst van belang dat scholen zich bewust zijn van deze ‘kanserisico’s’, en ook dat de overheid beziet waar er extra faciliteiten zinvol zijn. Signalen dat scholen het probleem niet zien, of onwillig zijn, zijn ons overigens niet bekend. Dit lijkt dan ook op zichzelf nog geen reden voor wetswijziging of zelfs Grondwetswijzigingen als de onderhavige.

In de strijd tegen segregatie werkt het niet om groepen leerlingen verplicht te ‘vermengen.’ Keer op keer blijkt namelijk dat gelijkgestemden elkaar juist opzoeken. Dat is psychologisch ook goed verklaarbaar: het geeft hun namelijk een veilig gevoel. Een recent [artikel](#) in NRC Handelsblad laat zien dat dit ook geldt voor leerlingen. Daarin staat te lezen: ‘Leerlingen met bepaalde capaciteiten en interesses zoeken elkaar op, bijvoorbeeld bij samenwerken voor opdrachten. De oorzaak hiervan is dat leerlingen hun identiteit aan het ontwikkelen zijn. Deze identiteit is deels gebaseerd op de groepen waar zij wel en juist niet bij willen horen. Met andere woorden: leerlingen omringen zich met mensen die op hen lijken.’

Welke kansrijke oplossingen zien wij om kansengelijkheid effectief te bevorderen:

- * Versterking van het onderwijskundig leiderschap, professionalisering van de onderwijsorganisatie en goed werkgeverschap (zie recent rapport van de [SER](#));
- * Opwaardering en versterking van het leraarschap + zorgen voor betere randvoorwaarden voor leerkrachten, zoals: kleinere klassen, meer salaris, minder werkdruk, meer tijd;
- * Lerarentekort oplossen. Dat tekort treft met name scholen waar leerlingen voor hun ontwikkeling het meest afhankelijk zijn van onderwijs – maak het aantrekkelijker voor goede leraren om juist dáár aan de slag te gaan, bijvoorbeeld door aantrekkelijker arbeidsvoorwaarden en groeimogelijkheden (zie bijv. de ‘[Amsterdamtoeslag](#)’);
- * Scholen met een ‘zwakkere’ populatie meer middelen geven, zorgen dat daar extra (gekwalficeerde) leraren kunnen zijn, en ook samenwerking en practices-uitwisseling te stimuleren tussen scholen;
- * Meer differentiatie (zie: Onderwijsraad, 2021), betere overgang van PO naar VO;
- * Stimuleer de vorming van brede scholengemeenschappen;
- * Maak gebruik van passende ondersteuning voor alle leerlingen;

- * Extra gelden naar scholen (niet alleen in grote steden) die meer specifiek met de problematiek rond kansongelijkheid te maken hebben.;
- * Stimuleer (informele) samenwerking tussen (besturen van) scholen waar de problematiek van kansongelijkheid niet of minder speelt en scholen waar dat sterker speelt, zodat ze elkaar kunnen bijstaan.

Te hoge verwachtingen

‘Education cannot compensate for society’, zei de Amerikaanse socioloog Basis Bernstein in 1971. Kansongelijkheid kun je dus niet alleen op het bordje leggen van scholen en leraren, zeggen wij hoogleraar sociaal-culturele achtergronden en differentiatie in het onderwijs Eddy Denessen graag na⁸. ‘Kansengelijkheid is een maatschappelijk probleem dat je alleen op kunt lossen door de huidige tweedeling aan te pakken. Door beter te zorgen voor de zwakkere groepen in de samenleving.’ Ergo: Waak op dit punt voor te hoge verwachtingen van onderwijsmaatregelen.

Ad d) Een burgerschapsopdracht

Het onderwijs moet bijdragen aan gelijke kansen, persoonlijkheidsvorming en respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, betoogt De Hoop. Scholen die onverdraagzaamheid of antidemocratische opvattingen uitdragen, verdienen naar mening van de initiatiefnemer niet langer bescherming van artikel 23. Hij wil daarom de burgerschapsopdracht die het onderwijs in maatschappelijke en politieke debatten al heeft, in de Grondwet expliciteren.

De Hoop stelt dat artikel 23 ‘niet als verweer tegen kansengelijkheid’ mag worden misbruikt. Wijziging van de Grondwet op dit punt is overbodig, aangezien de Staten-Generaal onlangs de nieuwe burgerschapswet heeft aangenomen, die de burgerschapsopdracht van scholen verduidelijkt. In de MvT bij dat wetsvoorstel is een zorgvuldige balans gezocht tussen de verschillende grondrechten die daarbij in het geding zijn, waaronder artikel 1 en artikel 23. Bovendien wordt gewerkt aan uitbreiding van het bestuurlijk instrumentarium, waardoor de minister van Onderwijs beter kan ingrijpen als sprake is van strijdigheid met de Grondwet. Toevoeging van een opmerking over burgerschap in de Grondwet zou louter symbolische waarde hebben – en daar is onze Grondwet qua karakter niet voor bedoeld.

De MvT roept bij ons overigens wel vragen op in hoeverre er ruimte is voor minderheidsopvattingen die afwijken van het mainstreamgedachtegoed.

Wij bleven ook haken bij de zinsnede dat de vrijheid van onderwijs niet mag worden misbruikt voor ‘indoctrinatie met overtuigingen die haaks staan op de democratische rechtsstaat en de gelijkheid van eenieder’. Zijn er dan scholen die dat doen? Wat wordt daar nu precies mee bedoeld? Als er scholen zijn die een rechtsstaatondermijnende, of respect-verwerpende boodschap brengen, dan is gerechtvaardigd dat hiertegen zorgvuldig wordt opgetreden. Maar als die scholen niet of nauwelijks aanwijsbaar aanwezig zijn, scheidt het onwenselijke onzekerheid om tegen ‘indoctrinatie’ in deze MvT van leer te trekken. Immers, ook in de huidige tijd waarin we veel waarde hechten aan sociale cohesie en een zeker waardenfundament in onze rechtsstaat, kunnen we de pluriformiteit in de samenleving niet negeren, of levensbeschouwingen met morele minderheidsstandpunten buiten de orde verklaren.

Wij wijzen er in dit verband op dat de Grondwet voorziet in de mogelijkheid die te wijzigen. Daarin zijn geen onveranderlijke bepalingen, dus in principe mag ieder onderdeel ter discussie worden gesteld. Onze democratische rechtstaat voorziet daarmee bewust in ruimte voor afwijkende of zich evoluerende opvattingen.

⁸ Zie: [Kansengelijkheid in het onderwijs: de emancipatiemotor hapert - NRC](#)

Conclusie:

- *Bereiken wij met de beoogde grondwetswijziging inderdaad dat ons onderwijs meer gaat bijdragen aan gelijke kansen in het onderwijs?*

Ideaal

Kansenongelijkheid doet afbreuk aan ‘ons ideaal van een samenleving waar ieder kind het mooiste van zijn of haar leven kan maken’, schrijft De Hoop in de MvT. Zijn wetsvoorstel beoogt die droom te helpen realiseren. Zijn wens vindt breed weerklank, in de samenleving en in het onderwijsveld. De PO-Raad, bijvoorbeeld, acht het de ‘dure plicht’ van scholen om alle kinderen gelijke kansen te bieden.

Welk ideaal staat de scholen in de VGS- en VBSO-achterban voor ogen? Waar het ons vooral om gaat, is waar onze leerlingen naar toe gaan. Daarbij kijken we verder dan het vervolgonderwijs of hun maatschappelijke carrière. Wij geloven dat het leven een voorbereidingstijd is op de eeuwigheid. De reformatorische school weet zich ‘door God geroepen om kinderen op te voeden in het vrezen [d.i.: dienen] van de Heere’, aldus drs. A. Visser in *De school als leer- en leefgemeenschap* (2000).

Hem leren kennen en volgen is het mooiste dat kinderen tijdens hun leven kunnen ervaren. Wie Hem dienen, helpt Hij namelijk door de tijd heen – ook als het tegenzit – en ook daarna zal Hij altijd voor hen blijven zorgen.

Richtingsvrijheid

Hierboven hebben we uiteengezet dat aan dit wetsvoorstel grote bezwaren kleven. De initiatiefnemer heeft ons er niet van kunnen overtuigen dat zijn voorstel bijdraagt aan bevordering van gelijke kansen. Waar een acceptatieplicht wellicht de keuzevrijheid van sommige ouders vergroot, beperkt het juist die van vele anderen.⁹

Bovendien doet dit wetsvoorstel afbreuk aan de (in)richtingsvrijheid zoals die nu geldt. Die vrijheid erkent en respecteert de levensbeschouwelijke pluriformiteit in ons land. Die verdient bescherming, ook in het onderwijs. Het aanbod aan bijzondere scholen met op allerlei wijzen gedefinieerde identiteit, weerspiegelt de maatschappelijke en ouderlijke behoefte aan deze scholen. Daarbij is van belang om te bedenken dat onderwijs altijd een bepaald levensbeschouwelijk uitgangspunt heeft. Je visie op ‘het goede leven’ bepaalt tevens je visie op goed onderwijs. De reformatorische scholen zijn een onderdeel van het brede onderwijspalet in Nederland, en nemen daarin een voor de betrokken ouders noodzakelijke plaats in, omdat zij het wezenlijk vinden dat de vorming op school in lijn is met de opvoeding. Dat geldt dus ook waar zij als onderdeel van hun identiteitsbeleid een gesloten toelatingsbeleid hanteren.¹⁰

Sociale cohesie

Als een acceptatieplicht gelijke kansen niet bevordert, kan algemene toegankelijkheid van iedere school dan wel de sociale cohesie bevorderen?

Wij herkennen het pleidooi om van elke school een open school te maken, die algemeen toegankelijk is voor leerlingen met uiteenlopende achtergronden. Het idee is dan dat actieve pluriformiteit vanaf de peuterspeelzaal leerlingen optimaal voorbereid voor participatie in een diverse samenleving. Zo leren ze immers al jong omgaan met verschillen.

⁹ In dit verband wijzen we op het onderzoek dat TNS NIPO heeft uitgevoerd in opdracht van [Verus](#) en [VGS](#) waaruit blijkt dat de overgrote meerderheid van de ouders (zeer) tevreden is over het scholenaanbod.

¹⁰ Zie ook: Hansko Broeksteeg, ‘Toelatingsbeleid in het bijzonder onderwijs’, in: Chris Hermans (red.), *Vrijheid voor onderwijs*, Eindhoven 2021, p. 119-135.

Wij geloven daar niet in. Sterker nog, wetenschappelijk onderzoek wijst het tegendeel uit (zie bijv. het al aangehaalde werk van Charles Glenn). Sociale cohesie is er juist bij gebaat als kinderen in het funderend onderwijs opgroeien in een schoolsituatie die qua waarden en normen nauw aansluit bij thuis en andere verbanden (zoals de kerk); uiteraard moeten ze dan op school wel kennis van en belangstelling en respect voor anderen meekrijgen en leren wat er in de wereld te koop is en hoe ze met andersdenkenden kunnen samenleven en – werken. De onlangs aangenomen burgerschapswet is daar onder meer op gericht.

Burgerschapsonderwijs geven geldt voor de scholen in de VGS- en VBSO-achterban als een kerntaak, waaraan ze veel tijd en aandacht besteden. Daartoe juist vanuit hun grondslag gemotiveerd. Andere scholen moedigen wij aan om dat ook te doen, vertrekkend vanuit hun eigen visie. Een grondwetswijziging als met dit voorstel beoogt, draagt daar niet aan bij.

Sociale cohesie moet in de maatschappij van onderop en binnenuit komen. Die sociale cohesie heeft dus hechte gemeenschappen nodig, die zich vervolgens door elkaar heen bewegen. Geprofileerde richtingscholen zoals die bij de VGS en VBSO vormen zo gezien juist geen bedreiging voor de sociale cohesie. Integendeel.

Om scholen te motiveren zichzelf een heldere identiteit te verschaffen en daar werk van te maken, kunnen profielorganisaties als de onze veel betekenen. Wij zien dat ook gebeuren bij collega-organisaties. VOS/ABB bijvoorbeeld heeft onlangs de [kernwaarden](#) van het openbaar onderwijs geactualiseerd en helpt scholen daarmee aan de slag te gaan.

Verbetering toegankelijkheid stelsel

De initiatiefnemer zoekt met zijn wetsvoorstel naar een antwoord op de vraag hoe we de toegang van alle kinderen tot ons onderwijsbestel het best kunnen organiseren.

Hierboven hebben wij aangetoond dat een acceptatieplicht daarvoor niet het geëigende middel is.

Wat werkt dan wél? Alternatieve oplossingen zijn volgens ons:

- Verdere optimalisering van het onderwijsaanbod. De Wet meer ruimte voor nieuwe scholen voorziet daarin. Deze wet beoogt de vrijheid van onderwijs en de keuzevrijheid van ouders te vergroten.
- Duidelijker communicatie over het toelatingsbeleid van zowel openbare als bijzondere scholen helpt om segregatie terug te dringen, aldus minister Slob vorig jaar in zijn [beleidsreactie](#) op het aangehaalde onderzoek door Oberon.
- Vergroot de intrinsieke motivatie van besturen om zich maximaal in te spannen om voor ieder kind dat wordt aangemeld een plek op school te vinden of te (helpen) voorzien in een andere, passende oplossing. Zo'n stimulans van binnenuit werkt beter dan een van buitenaf opgelegde verplichting. Als profielorganisaties werken wij graag mee aan verdere bewustwording bij onze leden op dit punt.

Wij wensen de initiatiefnemer en zijn medewerker(s) wijsheid toe bij het verwerken van alle reacties op zijn initiatiefwetsvoorstel. Tot een toelichting op bovenstaande zijn wij altijd bereid.

P.W. Moens (bestuurder VGS)
A.R. Bronkhorst (bestuurder VBSO)